

Гусаченко О.П.

Діагностика сформованості музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності

Діагностика сформованості музично-творчого потенціалу підлітків здійснювалася поетапно. Перший етап експерименту спрямовувався на дослідження показників мотиваційно-оцінного компонента, що охоплює: прояв інтересу до музичного мистецтва, до співацької діяльності (цікавість, схильність, помисли); наявність ціннісної ієрархії та культури оцінювання музичної мови підлітком (музично-естетичні смаки та ідеали); наявність позитивної мотивації та потребу в отриманні естетичного задоволення в процесі співацької діяльності. На другому етапі виявлено показники когнітивно-операційного компонента: музичну освіченість підлітків (грамотність, музичний досвід, сукупність музичних знань, співацьких умінь та навичок); розуміння і осмислення музичної інформації (повнота музичного тезаурусу, здатність встановлювати зв'язки і взаємозв'язки в музичному творі, виокремлюючи елементи музичної мови, асоціації); музичні здібності учнів (ступінь сформованості знань умінь та навичок для здійснення співацької діяльності). Третій етап експерименту проводився за метою визначення рівнів сформованості показників креативно-рефлексивного компонента (здатність до інтерпретації; артистичність; імпровізація). У дослідженні застосовувалися такі методи діагностування музично-творчого потенціалу, як тестування, анкетування, опитування (усне та письмове), виконання творчого завдання, заповнення таблиці, самоаналіз, міні-бесіди, інтерв'ю, педагогічне спостереження.

Ключові слова: діагностичний експеримент; творча діяльність учнів; музично-творчий потенціал підлітків.

Одними із пріоритетних завдань нової української школи є забезпечення достатнього рівня обізнаності учнів у сфері культури, зокрема музичного мистецтва, що вбирає у себе: здатність розуміти та осмислювати музичні твори, музичну грамотність, формування музичних смаків та ідеалів через накопичення музично-слухацького та виконавського досвіду, здатність переплавляти емоції, музичні враження на творчі ідеї та впроваджувати їх у життя, актуалізацію творчого потенціалу дітей, стимулювання до самовираження, прояву творчої ініціативи у галузі музичного мистецтва. Саме тому проблематика формування музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності, яка передбачає здійснення цілеспрямованого педагогічного впливу на спосіб музичного мислення, підвищення, поглиблення, усвідомлення та уміле використання музичних знань, примноження практичного музично-творчого досвіду, підсилення пізнавального інтересу та утримання позитивної мотивації, розвиток співацьких здібностей, розкриття артистизму та закріплення певних рис характеру дитини, на засадах створення певних педагогічних умов й дотримання специфічних принципів навчального процесу набуває *актуальності*.

Метою статті є висвітлення змісту та основних результатів діагностики сформованості музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності.

Оскільки музично-творчий потенціал підлітка є складним феноменом з багаторівневою структурою, передбачалося, що рівні його сформованості у підлітків мають відображати всі структурні компоненти досліджуваного явища, а саме: *мотиваційно-оцінний*, який забезпечує загальну й вибіркочну мобілізацію можливостей дитини, виражає психо-емоційний стан та відношення до співацької діяльності підлітка, *когнітивно-операційний*, що відображає особливості сприйняття музичної інформації дитиною, реалізує накопичення музично-теоретичних та музично-практичних знань, умінь і навичок для здійснення співацької діяльності та виконання музично-творчих завдань, *креативно-рефлексивний*, котрий відображає готовність і здатність підлітка застосовувати наявні знання, набуті вміння для творчого розкриття образу, впровадження власної інтерпретації, пробуджує позицію дослідника і творця.

Для визначення сформованості музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності було спеціально розроблено та проведено психолого-педагогічне діагностування, яке охопило 310 школярів-підлітків загальноосвітніх закладів України.

Саме проведення констатувального експерименту на основі визначених критеріїв музично-творчого потенціалу підлітків (міра зацікавленості підлітка у співацькій діяльності та ступінь сформованості його оцінної реакції; міра загальної і музичної освіченості та ступінь смислової переробки музичної інформації; ступінь прояву творчої новизни та міра впровадження індивідуальності у творчі моделі) забезпечує визначення реального стану досліджуваної проблеми.

Перший етап констатувального експерименту було спрямовано на визначення ступеня сформованості показників мотиваційно-оцінного компонента музично-творчого потенціалу підлітків, а саме: прояв інтересу до музичного мистецтва, до співацької діяльності (цікавість, схильність, помисли); наявність ціннісної ієрархії та культура оцінювання музичної мови підлітком (музично-естетичні смаки та ідеали); наявність позитивної мотивації та потреба в отриманні естетичного задоволення в процесі співацької діяльності. Діагностування здійснювалося за допомогою *методів* тестування, письмового опитування та анкетування.

Діагностування прояву інтересу до музичного мистецтва та співацької діяльності забезпечило проведення *тестування* за видозміненою, відповідно до нашого дослідження, методикою В. Петрушина [2]. Підліткам пропонувалися тести на виявлення ставлення до співацької діяльності. Обробка результатів тестування здійснювалася за сумою отриманих балів, з яких: 21-30 балів – високий рівень; 20-15 балів – середній рівень; 10-14 балів – низький рівень. Кожний бал зараховувався у разі збігу отриманої відповіді з тією, що знаходиться в ключі.

Результати проведеного тестування дали змогу розподіли підлітків на три групи: високий рівень виявлено у 24% досліджуваних; середній визначено у 48% опитаних; низький зафіксовано у 28% респондентів.

Письмове опитування з метою виявлення ступеня наявності ціннісної ієрархії та культури оцінювання музичної мови підлітками, охоплювало наступні запитання:

1. Яке місце займає співацьке мистецтво з орієнтування на Ваше ставлення до навколишнього світу? Поясніть.
2. Чи подобаються (не подобаються) Вам навчальні заняття з педагогом-вокалістом? Поясніть.
3. Яке значення має співацька діяльність у становленні Вас як особистості? Поясніть.
4. Які особистісні якості сприяють успішності у співацькій діяльності?

Опитування показало, що більшість підлітків вважають співацьке мистецтво важливим та сприятливим для росту їхнього особистого становлення, до того ж акцентуючи увагу на збагаченні музичних знань та досвіду (72%). Позитивне та відповідальне ставлення до позаурочної співацької діяльності виявили більшість респондентів (58%), відзначаючи, що вони із зацікавленістю відвідують гурткові заняття, пояснюючи тим, що навчальна програма сприяє покращенню знань та росту їхнього професійного рівня як співака. Також, опитування виявило, що співацька діяльність є важливим компонентом в особистісному становленні підлітка (55%). Серед особистісних якостей, що сприяють успішності у співацькій роботі, були названі: загально-музичні здібності (68%), компетентність (51%), емоційність (36%), творчість (21%).

Анкетування було проведено з метою визначення наявності позитивної мотивації та потреби в отриманні естетичного задоволення в процесі співацької діяльності. Основу анкети склали такі запитання:

1. Чи подобається Вам співацьке мистецтво?
2. Чи цікавить Вас відвідувати концерти за участю провідних співаків та вокальних гуртів?
3. Чи аналізуєте Ви вокальну та виконавську майстерність видатних співацьких колективів?
4. Чи цікавить Вас професійна діяльність знаних співаків?
5. Чи подобається Вам відвідувати співацькі фестивалі та конкурси?

6. Чи поглиблюєте Ви знання в галузі співацького мистецтва?

7. Чи подобається Вам виступати на сцені?

8. Чи намагаєтеся Ви самостійно виявляти та виправляти власні недоліки вокальної техніки?

9. Чи самоудосконалюєте свої вокальні навички?

10. Чи цікавитися Ви новими креативними формами та методами співацького мистецтва?

Згідно отриманих результатів 24% респондентів дали позитивні відповіді на 8-10 запитань («Так») і були віднесені до високого рівня. 44% опитуваних підлітків дали позитивні відповіді на 5-7 запитань і були віднесені до середнього рівня. Досліджувані, які позитивно відповіли на 1-4 запитання або відмовилися відповідати, віднесені до низького рівня і становили 32% опитуваних.

Статистичні результати констатувального діагностування засвідчили переважання середнього рівня прояву показників сформованості мотиваційно-оцінного компонента 48%, низького рівня сформованості 40% і високого рівня 8% респондентів, що вимагає проведення спеціальної педагогічної роботи означеного напрямку.

На **другому етапі** констатувального експерименту досліджувалися особливості прояву когнітивно-операційного компонента музично-творчого потенціалу підлітків, до показників якого відносяться: музична освіченість (грамотність, музичний досвід: сукупність музичних знань, співацьких умінь та навичок); розуміння і осмислення музичної інформації (повнота музичного тезаурусу, здатність встановлювати зв'язки і взаємозв'язки в музичному творі, виокремлюючи елементи музичної мови, асоціації); музичні здібності/задатки (ступінь сформованості знань умінь та навичок для здійснення співацької діяльності, музичність). Для діагностування використовувалися *методи* тестування, виконання творчого завдання, метод заповнення таблиці.

Респондентам пропонувалися спеціально розроблені *тести*, спрямовані на виявлення музичної освіченості, музичного досвіду, співацьких умінь та навичок. Результати тестування зафіксували, що значна частина підлітків (45%), яку віднесли до низького рівня, не спроможні пояснити сутність основних вокально-хорових понять, не знають основних вимог щодо співу у хоровому колективі, середній рівень сформованості (41%) виявили досліджувані, які не усвідомлюють основні закономірності вокально-хорової роботи. І тільки 14% респондентів продемонстрували високий рівень загальних та музичних знань, умінь та навичок.

Серед *творчих завдань* другого етапу діагностування, спрямованого виявити здатність до розуміння і осмислення музичної інформації, кожному респондентові пропонувалося виконати оцінний аналіз хорового твору (нотного тексту) згідно розробленого плану-проспекту, що охоплює: загальний аналіз твору (зміст, ідея, сюжет твору); стилістичні і жанрові особливості твору; музично-естетичні, виховні і духовні цінності твору для виконавців і слухачів; елементи інтерпретації хорового твору. В процесі виконання цього завдання підлітки побіжно знайомились з аудіо-звучанням твору, визначаючи його розвивальний і виховний потенціал. Експеримент показав, що 36% дітей підліткового віку не орієнтуються у якості хорового репертуару, 42% респондентів не здатні правильно визначити жанр хорового твору, 58% учнів не спроможні здійснити якісний асоціативний аналіз. Майже 82% досліджуваних, оцінюючи текст пісні, мало уявляють як вона має звучати, щоб зацікавити і виконавців і слухачів.

Оцінювання здійснювалося за 5-бальною шкалою: 0-3 бали отримували підлітки з низьким рівнем здатності встановлювати зв'язки і взаємозв'язки у музичному творі; 4 бали – із середнім і 5 балів – із високим рівнями. Обробка результатів діагностичних даних зафіксувала, що лише 8% підлітків здатні до встановлення зв'язків і взаємозв'язків у музичному творі і відносяться до високого рівня, недостатня повнота музичного тезаурусу притаманна 32% респондентів, яких віднесено до середнього рівня, а переважна більшість учнів, що становить 60%, знаходяться на низькому рівні розуміння та осмислення музичної

інформації.

Для з'ясування рівнів музичних здібностей та задатків учням було запропоновано *заповнити таблицю «Довідника-пісненика»*, яка би містила мінімум по одному хоровому твору для кожного жанру і стилю: а) хорову обробку української народної пісні; б) хоровий твір зарубіжного композитора-класика; в) хоровий твір українського композитора-класика; г) хоровий твір сучасного українського композитора; д) хоровий твір сучасного зарубіжного композитора; е) аранжування сучасних естрадних творів.

Виявилося, що 68% учнів не знають творів жанру класичної музики, зокрема хороших творів сучасних українських композиторів (88%). Вірні відповіді в основному містили хорові обробки для дітей М.Леонтовича. Результати діагностичної методики встановили, що більшість досліджуваних виявили низький рівень знання дитячих хороших творів (62%), решта опитаних продемонстрували середній рівень (38%). Високого рівня обізнаності не продемонстрував жоден респондент.

За даними другого етапу констатувального експерименту переважав низький рівень прояву показників когнітивно-операційного компонента (55, 81%), характерним для якого є фрагментарність знань щодо музичного тезаурусу, недостатній рівень музично-теоретичних знань, відсутність навичок співацької діяльності й обізнаності стосовно хорової творчості відомих композиторів для дітей. Досліджувані середнього рівня склали 37,1%, проявляючи хаотичність набутих знань музичної грамотності, недостатній музичний досвід, обмеженість знань про жанри дитячих хороших творів. Дослідження учнів, яким властива висока загальна і музична освіченість, високий рівень смислової переробки музичної інформації становило 7,09%, їх віднесено до високого рівня сформованості когнітивно-операційного компонента.

Третій етап констатувального експерименту було спрямовано на з'ясування сформованості та особливостей прояву креативно-рефлексивного компонента, за такими показниками: здатність до впровадження власної інтерпретації; артистичність (здатність здійснювати вплив майстерним виконанням); здатність до імпровізації.

На третьому етапі дослідження рівнів сформованості музично-творчого потенціалу підлітків використовувалися такі *методи* діагностики: *анкетування, усне опитування, самоаналізу, міні-бесід та інтерв'ювання*. Для перевірки здатності до впровадження власної інтерпретації було використано метод *анкетування*, в якому містилися питання щодо бажання виконувати творчі завдання з інтерпретації. Майже ніхто з респондентів не обрав відповідь «так», а ті, хто висловили бажання виконувати інтерпретаційні завдання, мали на увазі тільки творчий підхід, таких респондентів виявилось 34%, переважна більшість учнів (61%) дали негативну відповідь і були віднесені до низького рівня, а 5% підлітків, які хотіли б втілити своє бачення музичного твору, зараховані до високого рівня. В той же час, у ході обробки анкет було відмічено, що здебільше учні періодично з цікавістю і задоволенням слухають класичну музику (68%), крім того, висловлення власної ініціативи щодо вибору інтерпретації виконання класичних творів різних жанрів та стилів, які хотіли б заспівати, зробили майже 71% досліджуваних.

Для виявлення, в який спосіб учні проявляють артистичність, було проведено *усне опитування*. Як з'ясувалось, концертний виступ, спів для однокласників, нові умови виконання вокальних та хороших творів перед слухацькою аудиторією викликають ускладнення у прояві артистизму підлітків. Негативні відповіді на поставлені запитання надійшли від 73% респондентів, що говорить про нерозвиненість даного показника. Результати підрахунку позитивних і негативних оцінок досліджуваних були умовно розподілені за рівнями прояву артистичності таким чином: на вищому рівні опинилося 8% підлітків, на середньому – 17% учнів, на низькому – майже 75% осіб.

Дослідження прояву здатності до імпровізаційності проводилось на основі *методів самоаналізу, міні-бесід та інтерв'ювання*. Серед завдань на виявлення цього показника респонденти мали самостійно визначити свій рівень імпровізаційності у співацькій діяльності. Цей захід мав на мені з'ясування рівня самостійності та адекватності творчого

мислення підлітків, а також позитивної рефлексії у намаганні дати реальну оцінку своїм співацьким можливостям та особистісним якостям. Проведені міні-бесіди та інтерв'ювання були залучені до сумарного результату кожного учня. У ході діагностування активно застосовувалися інтонаційно-фонетичні вправи та артикуляційні завдання, що супроводжувалися описом рухливих та звукових вправ з поступовим ускладненням [1]. Підрахунок отриманих результатів виявив наступні дані: на високому рівні зафіксовано 10% підлітків, на середньому – 49%, та низькому – 41 респондентів.

Узагальнені результати за трьома показниками сформованості креативно-рефлексивного компонента засвідчили, що у більшості респондентів (59%) показники знаходяться на низькому рівні, середній рівень виявлено у 33% учнів, до високого рівня віднесено 7,8% досліджуваних.

Отже, після підрахунку статистичних даних та виведення середньої арифметичної за всіма показниками мотиваційно-оцінного, когнітивно-операційного та креативно-рефлексивного компонентів нами отримані такі результати констатувального етапу дослідницької роботи. На вищому рівні зафіксовані 9,04 % осіб, на середньому – 39,35 %, на низькому рівні – 51,61 % осіб.

Констатувальний етап експерименту уможливив усвідомити стан сформованості музично-творчого потенціалу підлітків у позаурочній співацькій діяльності та спроектувати здійснення формувального етапу експериментальної роботи.

Література

1. Емельянов В.В. Развитие голоса. Координация и тренинг. 6-е изд., стер. / Виктор Вадимович Емельянов. – СПб.: Издательство «Лань»; «Издательство Планета музыки», 2010. – 193 с.
2. Петрушин В.И. Музыкальная психология: Учебное издание для студентов и преподавателей / В.Петрушин. – М.: Академический Проект, 2006. – 400 с.

Гусаченко Оксана Петрівна – викладач кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Gusachenko O.P.

The diagnostics of musical and creative potential forming of teenagers in extracurricularly singing activity

The article reveals the stage of the formation of musical creative potential of teenagers of extracurricular activity of singer. Determination of levels of formed represents all structural components of the investigated phenomenon, namely: motivational-evaluative, cognitive-operational and creative-reflexive. The confirmatory experiment has been conducted in three stages. On every stage the indicators of separate component were investigated according to certain criteria. It allowed learning the stage of the formation of motivational-evaluative, cognitive-operational and creative-reflexive components of musical creative potential of teenagers and describing results undertaken studies in details.

The first stage was sent to research of indexes of motivational-evaluative component. It contains: professing interest to the musical art, to activity of singer (curiosity, tendencies and thoughts); presence of the valued hierarchy and culture of evaluation of musical language by a teenager (musically-aesthetic tastes and ideals); presence of positive motivation and a requirement in the receipt of aesthetic pleasure in the process of activity of singer. The second stage found out the indexes of cognitive-operational component: musical education of teenagers (erudition, musical experience: totally of musical knowledge, abilities of singer and skills); understanding and comprehension of musical information (plentitude musical to the thesaurus; ability to set copulas and intercommunications in the piece of music; recognition of elements of musical language; musical associations); musical capabilities/making of pupils (a degree of formed of knowledge of abilities and skills is for realization of activity of singer, musicality). The third stage of experiment was sent to determination of level of formed of indexes of creative-reflexive component, namely: capacity for introduction of own interpretation; artistic (ability to carry out on influence skilful implementation); a capacity for improvisation. Methods, due to that came true diagnosticating of teenagers, among that, are

shown: tests, set of questions, surveys (oral and written), creative job, filling of table processing, self-examination, mini-talking, interviewing, pedagogical supervision.

As a result of the work, the levels of formation of musical creative potential of teenagers of extracurricular activity of singer, namely: high, medium and low were determined. The diagnostics made it possible to confirm the advantage of the medium and low levels of formation of the certain phenomenon.

Keywords: diagnostics experiment; musical potential of teenagers; pupils` creative activities.

References

1. Yemelyanov, V.V. (2010). *Razvitie golosa. Koordinatsiya i trening. [Development of the Voice. Coordination and Training]*. 6th publ. ed. St. Petersburg: Lan, Planeta muzyki. 193 p. [in Russian].
2. Petrushin, V.I. (2006). *Muzykalnaya psikhologiya: Uchebnoe izdanie dlya studentov i prepodavateley. [Musical Psychology: Tutorial for students and teachers]*. Moskow: Akademicheskiy Proekt. 140 p. [in Russian].

Gusachenko Oksana Petrivna, lecture Faculty of Arts named after Anatolii Avdiievskyi, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine), **ORCID:** 0000-0002-5963-7984, oksanafilo@ukr.net